

Névszói tőtípusok nyelvjárási stabilitásáról természetes morfológiai keretben

BODÓ CSANÁD
(bodo.csanad@btk.elte.hu)

A természetes morfológia keretében Mayerthaler az egyetemes természetességi paramétereket és a nyelvspecifikus elveket olyan skálán rendezte el, amelyen a nagyobb hatókörű elvektől haladunk a kevésbé meghatározó elvekig (a relációjel hierarchikus viszonyt jelöl, a terminológiát módosítottam Dressler 2000 alapján):

a rendszernek való megfelelés > a morfológiai osztályok stabilitása > kölcsönösen egyértelmű megfelelés és morfortaktikai átlátszóság > diagrammatikus ikonicitás (Mayerthaler 1987: 52; lásd még Wurzel 1987: 92–93).

A hierarchiában felsorolt elvek alapján megállapítható az egyes morfológiai osztályok (tőtípusok) egyetemes és az adott nyelvre jellemző relatív „természetessége”, és ezáltal értelmezhető az osztályok változással szemben mutatott stabilitása.

A skála alapján feltehetjük, hogy a magyar morfológiai rendszernek jobban megfelelő végszótági tömagánhangzó-rövidüléssel nyitótövek (a *madár* : *madarat* típus) és az egyalakú abszolút nyitótövek (a *haj* : *haját* típus) stabilabbnak mutatkoznak, mint a magyar morfológiában kivételként részben tőalapú toldakékolású, általam „családi töveknek” nevezett osztály (az *apa* : *apát* : *apja* típus). Az előbbi két morfológiai osztály stabilitási hierarchiáját pedig az egyértelműség határozza meg: a tömagánhangzó-rövidüléssel tövek kevésbé egyértelmű kölcsönös megfelelést mutatnak például egyes és többes számú alakjaikban, mint az egyalakúak.

E tövek stabilitását nyelvjárásainkban kétféle szempontból vizsgálom meg. Egyrészt elemzem a felsőori nyelvjárás beszélői körében a közösségi nyelvvesztés jelenségeit, amelyek során a morfológiai osztályok kiegyenlítődése figyelhető meg (azaz a fenti töveknek a rendes tövek mintáját követő alakjai jelennek meg). Másrészt megvizsgálom, hogy a magyar nyelvterületen térbeli megoszlását tekintve a három morfológiai osztályba tartozó szavakra milyen mértékben jellemző a nyelvjárási változatosság. Szempontjaim a Mayerthaler által felállított természetességi skála empirikus értelmezéséhez járulnak hozzá, és rámutatnak arra, hogy adataink jobban összeegyeztethetőek egy olyan hierarchiával, amely a morfológiai osztályok stabilitásának és a diagrammatikus ikonicitás paraméterének a fenti skálában foglaltnál nagyobb hatókört tulajdonít.

Hivatkozások

Dressler, W. U. 2000. Naturalness. In G. Booij, C. Lehmann, J. Mugdan (eds.), *Morphologie: Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung*. Berlin – New York: Walter de Gruyter. 288–296.

Dressler, W. U., W. Mayerthaler, O. Panagl, W. U. Wurzel 1987. *Leitmotifs in Natural Morphology*. (ed. Wolfgang U. Dressler.) Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins.